

Het land van Grimbergen

Pachthoven en pachters

deel 1: de erfgoederen van de Berghes

van der Elst JM

Steenokkerzeel - 2015

DE ERFGOEDEREN VAN DE BERGHES

A. DE KASTEELHOEVE EN HAAR PACTERS.

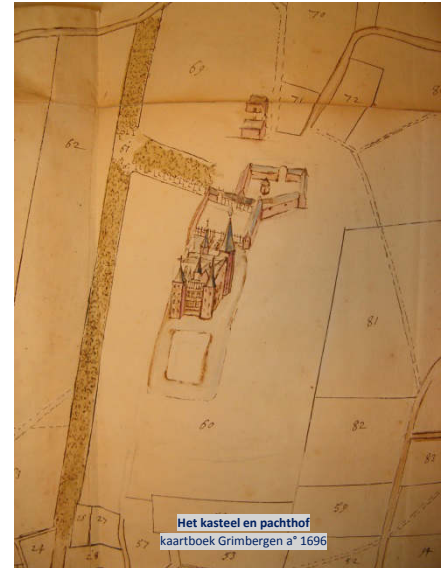
Oorspronkelijk was de hoeve gelegen op het omwalde neerhof ten noorden van het eveneens omgrachte kasteel.

In de pachtovereenkomst van het oorspronkelijke pachthof (23 juli 1481) ¹, worden naast het "winhoff gelegen Inde prochie van grymbergen geheete te boxhem te weten die hofsteden metten huyse stallen schuere mette bogaerde coelhove etc..", ook de goederen opgesomd die tot dit pachthof horen. De oppervlakte bedroeg 54 bunder 3 dagwand 86,5 roeden land en 16 bunder 1 dagwand eeuwsels en beemden, in totaal 71 bunder 86,5 roeden. Pachter was Jan van Streethem (zv. Machiel) en Maria van Gestele (dv. Hendrik) en hij pachtte de hoeve voor een termijn van 12 jaar (ingaaende half mei 1483). De pacht prijs bedroeg jaarlijks 50 zakken rogge voor het land en 22 rijngulden voor de eeuwsels en beemden. Na het overlijden van H^r Jan van St Goriks zal zijn weduwe op 9 januari 1486 dit contract bevestigen mits betaling van 50 kronen onderpand. Voor de pachter stonden als borg: Jan & Robbrecht Machiels (zonen van wijlen Jan) voor 25 kronen en Joos van Gestele (zv. wijlen Hendrik) en Rombout van der Elst (zv. Daneel) samen ook voor 25 kronen.

We noteren ook dat bovenaan het beginblad van dit pachtcontract het volgende toegevoegd werd op een latere datum "het pachthoff van heer Claes van Ste Guericx nu toebehorende den here van Grimbergen".

De pachtcontracten van begin 16^e eeuw omschrijven de hoeve als volgt "winhoff ghelegghen Inde prochie van Grymberghen ter plaetsen gheheeten te boxhem toebehoirende joncker Joris van grymberghen (=Glymes) te weten die hofstede mette huyse stalle schuere coelhove ende allen andere zijner toebehoirten", met een totale oppervlakte had van 37 bunder en 1 dagwand. De pacht prijs bedroeg 50 zakken rogge en 30 Rinsgulden ².

In de eerste helft van de 17^e eeuw (ca 1620) zal men na de verbouwing van het kasteel ook het (oude) neerhof verlaten om nieuwe dienstgebouwen (semi-gesloten hoeve van bakstenen gebouwen rond een vijfhoekige binnenkoer) op te trekken ten zuiden van het kasteel, buiten de omwalling. Dit was ook het moment dat de heer van Grimbergen een herschikking uitvoerde in sommige van zijn erfgoederen. Zo werden van de kasteelhoeve bepaalde delen toegevoegd aan het hof ter Spriet (pachthof dat in 1623 volledig in zijn bezit gekomen was). In de overeenkomst met de pachter a^o 1648 staat dat de "hoeve voor de casteele", een totale oppervlakte had van 60 bunder "boven alle tgene van de voirschreven hoeve over eenighe jaeren is gevueght totte hoeve tSpriet" ³.

Het pachthof zou op geregelde tijdstippen nog verschillende transformaties ondergaan. De kaart van Ferraris (ca 1777) toont een drietal vrijstaande gebouwen, U-vormig opgesteld en geopend naar het zuiden; het primitieve kadasterplan van 1821 een L-vormig volume in de zuidwestelijke hoek en een volume ten oosten. Op beide kaarten wordt het hof voorafgegaan door een poel.

Rond 1914 werden er volgens het kadaster grote werken aangevat, men spreekt zelfs van een "reconstruction partielle". Onder meer werden het woonhuis en de toren van hun kalklaag ontdaan, één dakkapel gereconstrueerd, twee kloostervensters terug geopend en/of bijgemaakt en de toren werd (terug?) voorzien van trapgevels. De voormalige paardenstallen annex koetshuis en de hoeve werden circa 1951-1952 definitief gesplitst. Vermoedelijk werd in die periode de gedateerde rondboogpoort uit de zuidelijke zijgevel van de langsschuur verwijderd en in de oostelijke zijgevel van de voormalige paardestallen geplaatst. In het laatste kwart van de 20ste eeuw werden het woonhuis en de stal op een harde wijze gerestaureerd en omgevormd tot

woongelegenheden, in 2002 volgde de schuur.

DE PACTERS VAN DE KASTEELHOEVE.

Hierna volgt een chronologische lijst van de pachters. Hierbij is ook enige genealogische informatie toegevoegd.

24 februari 1516 ⁴	Jan van den Bloke (zv. Peeter). x Margareta van den Brande. (dv. Joes en Margriete van der Elst) ⁵ .
1523 ⁶	Jacop de Cuyper, (zv. Wouter) x Cathelijne Tambuyser.
12 januari 1528 ⁷	Gielys Nijs (zv. Jan) Meisenier der heren van Grimbergen 1 oktober 1534.

¹ RA Leuven, schepengriffie Grimbergen, 9615, folio 44, pachtcontract 23 juli 1481.

² AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, LA 1589 I, pachtcontract van jonker Jooris van Grimbergen, 24 februari 1516 en CA 1254, pachtcontract 12 januari 1528.

³ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, A 948, pachtcontract 24 februari 1516.

⁴ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, LA 1589 I, pachtcontract van jonker Jooris van Grimbergen, 24 februari 1516.

⁵ RA Leuven, schepengriffie Meise, 5696, folio 41v°, 30 november 1519..

⁶ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, CA 146/2.

⁷ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, CA 146/2.

1543 ⁸	Jan de Doncker (zv. Hendrik en Elisabeth van der Elst). x Elisabeth van Mispelteren (dv. Jan en Pauleyne van Linthout).
1559 ⁹	Jacop Stroobant ° ca 1522, † Grimbergen 1574. (zv. Mathijs en Martyne Smismans). Meisenier 31 december 1565. x Elisabeth van Mispelteren (weduwe Jan de Doncker).
5 september 1570 ¹⁰	Jacop Stroobant met Hendrik de Doncker (zijn stiefzoon).
13 maart 1577 ¹¹	Laureys van Seghbroeck ° ca 1543, q ^d 1608. (zv. Urbaen en Petronella Jacobs). x Anna Buelens, ° ca 1555 q ^d 1625. (dv. Aert en Yda van der Elst).
17 mei 1588 ¹²	Peeter Croonen (zv. Judocus), ° ca 1560, † Grimbergen 30 mei 1597. Meisenier 19 oktober 1573. x Anna van Malcotte ° ca 1564, † Grimbergen 5 oktober 1633. (dv. Merten en Elisabeth van Wezenbeke) ¹³ .
1598 ¹⁴	Merten van Campenhout (zv. Antoon), ° ca 1562, † Grimbergen 30 oktober 1626. Meisenier 4 juli 1594. x (Grimbergen 11 januari 1598). Anna van Malcotte ° ca 1564, † Grimbergen 5 oktober 1633. weduwe Peeter Croonen.
1633 ¹⁵	Nicolaes de Breucker (zv. Adam en Cathelijne Bruylants) ° ca 1597. "colony comitis" en meisenier 20 oktober 1621. x (Grimbergen 20 november 1622). Margareta van den Houte ° Grimbergen 18 september 1601, † Grimbergen 21 juli 1647. (dv. Adriaen, pachter op 't hof te Hellebeke, en Maria Herinx).
Half maart 1642 ¹⁶	Peeter Heynsmans ~ Grimbergen 13 mei 1597, † Grimbergen 23 mei 1663. (zv. Antoon en Catharina Joostens). "villicus comitis nostri" op het hof te Spriet (cit. 1633). x (Grimbergen 11 oktober 1626) Barbara Lauwers ° Eppegem ca 1600. (dv. Willem en Barbara van Steenwinckel).
Half maart 1648	idem als voren.
Half maart 1679 ¹⁷	Peeter Verplast ~ Grimbergen 4 oktober 1626, † Grimbergen 12 februari 1684. (zv. Peeter en Anthonia van Beneden). x Cornelia de Becker ° Grimbergen 27 april 1623, † Grimbergen 12 december 1708. (dv. Merten en Catharina Luypaert).
1690 – 1710 ¹⁸	Willem Leemans ~ Grimbergen 18 maart 1663, † Grimbergen 25 december 1710. (zv. Willem, pachter op de Charleroyhoeve, en Cathelijne van Ophem). x (St Pieters Leeuw 16 maart 1691). Barbara Crockaert ° ca 1669, † Grimbergen 25 september 1693 (24j). xx (Merchtem 9 februari 1694). Maria van Nieuwenhove ~ Merchtem 9 september 1670, † Grimbergen 23 oktober 1714. (dv. Geraerd en Elisabeth Segers).
1711 – 1746 ¹⁹	Frans van Baesrode ° ca 1680, q ^d 1746. x (Grimbergen 6 juni 1711). Maria van Nieuwenhove ~ Merchtem 9 september 1670, † Grimbergen 23 oktober 1714 weduwe Willem Leemans. xx (Grimbergen 8 januari 1714) Joanna Stroobant, † Grimbergen 28 april 1760 (77j).
1747 – 1757 ²⁰	Hendrik Brion ~ Grimbergen 18 juni 1708, † Grimbergen 16 januari 1757. (zv. Franciscus en Theresia de Smet), "mayerus hujus parochiae". x Elisabeth Stallaert. Zij hertrouwde te Grimbergen 19 juli 1757 met Hendrik Ceulemans.

⁸ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, CA 146/1, register van de 10^e penning (Nassau).

⁹ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, CA 146/2.

¹⁰ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, CA 146/2.

¹¹ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, CA 146/2.

¹² AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, LA 1511, register van inkomsten eind 16^e eeuw.

¹³ AR Brussel, schepengriffie Grimbergen, 3555, folio 165, 29 december 1600.

¹⁴ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, CA 146/2.

¹⁵ Bibliotheek Strombeek, parochieregister Grimbergen, Catalogus incolarum parochiae Grimbergensis, door pastoor Ferry van Campenhout a° 1633.

¹⁶ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, A 948, pachtcontracten.

¹⁷ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, CA 146, 'staat van de erfgoederen van de Graaf van Grimbergen.

¹⁸ AR Brussel, schepengriffie Grimbergen, 9934 en 10733, kaartboek Grimbergen a° 1696.

¹⁹ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, P 378, pachtcontracten 17^e – 18^e eeuw.

²⁰ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, P 378, pachtcontract 5 november 1746.

B. DE HOEVE TER SPIRIET.

Deze hoeve is gelegen in het uiterste zuidwesten van Grimbergen nabij de grens met Strombeek-Bever en Meise, en ligt gevat tussen de Maalbeek en de straat (nu Potaardestraat). In de oude archieven van de heren van Grimbergen staat het vermeld als "het hof ter Spreet" en werd het in leen gehouden. In de eerste helft van de 17e eeuw (1610-1630), bij de verbouwingen aan het pachthof en het kasteel heeft de graaf de Berghes een aantal gronden toegevoegd aan het hof te Spriet, op dat moment een pachthof van de Berghes ²¹. Volgens een akte van 1636 (in bezit van huidige eigenaars), werd het hof beschreven als een lemen huis met laaghangende dak. Op het einde van de 17e eeuw bestond de hoeve uit drie vrijstaande, U-vormig opgestelde volumes die in de loop van de 18e eeuw evolueerden naar een semi-gesloten geheel. In 1768 gedeeltelijk of geheel heropgebouwd met als enige getuige hiervan het poortgebouw, de voetgangersdoorgang en een stuk van de noordelijke zijgevel van het woonhuis met jaarsteen. Volgens een jaartal op

een hoeksteen werd de schuur in 1842 opgetrokken. Zoals vaak voorkwam werd ook de plaatsnaam Spriet of Spreet een familienaam.

De oudste vermelding, met name Simon van der Spreet, vinden we in het archief van de abdij te Grimbergen en dateert van 1220.

Hij komt voor in een schenkingsakte voor Arnout, heer van Meise ²².

Op 26 oktober 1220 treedt Wouter van der Spreet op als getuige voor diezelfde Arnout van Meise ²³. Na hem komt Willem van der Spreet voor in een oorkonde van maart 1244. Op 31 januari 1283

bezegelden de schepenen van Grimbergen een akte waardoor Ida en Elisabeth van der Spreet, begijnen, dochters van Simon, onder

toezicht van hun voogd Seger van Damme aan de pitantie van de abdij beloven om jaarlijks 25 pond Brusselse munt te betalen. Als

pand stellen zij hun huis en hofstede of hoeve met toebehoren en 1/2 bunder land op het Sprietveld, en nog 1/2 bunder winnend land

gelegen bij de 'Dielegemweg'. De voorwaarden waren dat zij hun leven lang huis en land mochten behouden. Indien één van

beide overleed moest de overlevende jaarlijks 10 stuivers aan het klooster betalen voor de begrafenis en het jaargetijde van haar

zuster. Na de dood van beiden komt het klooster in het bezit van de goederen die in pand gesteld waren, tot de wettige erfgenaam

uiterlijk op Sint Bavo's dag 25 pond betaalde. Vanaf de 15e eeuw vinden we meer gegevens terug in de leenboeken der heren van Grimbergen. In het register dat opgemaakt werd in 1479 lezen we het volgende: "*Marie van der Spreet wettich wijf Claes geheeten de*

Rovere gemeyn man van den hove t' Spreet met syne toebehoorten houdende 6 dachwande luttel min oft meer Ende van eenen bloke wynnents lants houdende 22 dachwanden omtrent tselve hof gelegen tot welckenvoirescreven leene behoiren 7 mannen van leene gelyc huer de voirescreven goede verstroven syn van wilen Jan van der Spreet hueren vader dit was onfangen aen by Jouffr van Bergen int jaer 1416" ²⁴. Vanaf dan blijft het hof ter Spreet lange tijd in handen van de familie de Roover.

De opeenvolgende eigenaars, die het in leen hielden van de heren van Grimbergen waren:

1. Gielys van der Spreet.

x Lijsbeth van Oyenbrugge, (dv Willem en Catharina Milse).

?

2. Jan van der Spreet, q^d 1416.

3. Maria van der Spreet, q^d 1477.

x Claes de Roover, q^d 1465, (fs Hendrik).

4. Hendrik de Roovere.

van wie:

a. Jan.

Op 10 februari 1477 ontving hij het hof te Spriet in naam van zijn broers en zusters ²⁵.

b. Goossen, volgt 5.

²¹ AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerlo, A 948, pachtcontracten pachthof aan het kasteel a° 1643 en 1648 "60 bunder metten huyse ende hoeve boven allen tgene van voorscreven hoeve over eenighe jaeren is gevueght totte hoeve tSpriet".

²² Archief Abdij Grimbergen, klasse II, cart 1 nr 11.

²³ Archief Abdij Grimbergen, klasse II, nr 65.

²⁴ AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerlo, VM 335, folio 20.

²⁵ AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerlo, VM 556, leenboek particuliere lenen 1477, folio 4.

5. Goossen de Roover, † 1528.

x Lijsbeth van Haecht + 1517.

xx Lijsbeth van der Coorpoort, q^d 1525.

xxx (1525) Beatrijs de Weert (weduwe Wouter van der Elst en Steven van Nuffel).

"Lijsbeth van Haecht wettich wijf Goessen de Rovere over Marie van der Spreet Int oudt boeck folio 20 gemeyn man van eenen volle leene geheeten thoff ter Spreet Inde prochie van Grymbergen gelegen met sijnen toebehoirten groot met huys ende hoff, beempden, watere ende bossche, bogaerde ende mette bijvange 7 dachwanden Ende een block winnents lants houdende 22 dachwanden luttel min oft meer omtrent tselve hoff gelegen tot welcken voirscreven leene behoeren 7 mannen van leene gelijk de selve Lijsbeth dese voirscreven goede heeft gecregen tegen Janne de Rovere haren swagere opten 22e dach van aprilie 1487, hieraff es Lijsbeth voirscreven erffwijff ende Goessen de Rovere haer man besetman" ²⁶.

van wie (ex 1) ²⁷ :

a. Margriete, q^d 1544.

x Hendrik Buelens, q^d 1544.

(zv Laurys en Marie t' Sas)

b. Beatrijs

x Hendrik Vinck.

c. Marie, q^d 1561.

x Laureys Donckerwolcke, fs Geert.

Na haar moeder had zij het hof in leen, en was haar schoonbroer Hendrik Buelens besetman ⁵³.
van wie:

1) Geertruyde Donckerwolcke, q^d 1623.

x Jacob de Breuckere.

xx Roelant Quisthout q^d 1623.

d. Joanna

x Hendrik de Hertoghe.

Zoals we hiervoor reeds vermelden werd het hof ter Spreet rond 1623 volledig eigendom van de heer van Grimbergen. Het pachthof werd uitgebreid met land afkomstig van de kasteelhoeve en verpacht zoals de andere erfgoederen.

DE PACHTERS VAN DE HOEVE TER SPRIET:

1629 ²⁸ "villici te Spriet"	Judocus Bruylants (zv. Cornelis en Joanna van den Broecke) x (Grimbergen 1618) Anna van Campenhout (dv. Merten en Anna van Malcotte) xx (Strombeek 1630) Maria Verplast (dv. Willem en Elisabeth Mispelteren).
1633 ²⁹ -1643 "villicus domini comitis te Spriet"	Peeter Heynsmans, (zv. Anthoon en Catharina Joostens). x (Grimbergen 1626) Barbara Lauwers (dv. Willem en Barbara van Steenwinckel).
1652-1658 ³⁰	Jan van den Driessche. x (Wemmel 1647) Anna van den Eede (dv. Merten en Margriete de Mesmaecker).
1696-1708	Peeter van der Schueren (zv. Hendrik en Elisabeth Rentmeester). x (Vilvoorde 1697) Maria van den Plas (dv. Nicolaes en Anna de Boeck).
1708-1743 ³¹	Jan van Hamme (zv. Peeter en Magdalena Keyaerts). x (Grimbergen 1708) Maria van den Plas, weduwe Peeter van der Schueren.
1743-1770 ⁵⁶	Ludovicus van Hamme, "bejaert jongman woonende te Grimbergen bij sijn moedere op het pachthof genoempt Spriet competerende zijne genede hoogheydt der heere prince van Grimbergen". x (Strombeek 1750) Anna Maria Veldekens.
1796	Antoon Olbrechts. x (Grimbergen 11 februari 1782). Catharina van Hamme, (dv. Ludovicus en Anna Francisca Veldekens).
	Vanaf de 19e eeuw werd dit hof het "Potaardehof" genoemd. Nadien is het in handen gekomen van de familie Balcaen. Julia Eulalia Josephina Balcaen huwde met Gustaaf De Vos (° Grimbergen 1913). Hun zoon Edmond, de huidige eigenaar, heeft de hoeve uitgebouwd met een manege en is een gekend kweker van Brabantse trekpaarden.

²⁶ AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerlo, VM 431, folio 19.

²⁷ RA Leuven, schepengriffie Meise, 5697, folio 101, 11 december 1527.

²⁸ Bibliotheek Strombeek, parochieregister Grimbergen, overlijden van Anna van Campenhout, 4 december 1629.

²⁹ Bibliotheek Strombeek, parochieregister Grimbergen, Catalogus incolarum parochiae Grimbergensis, door pastoor Ferry van Campenhout a° 1633.

³⁰ AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerlo, M 778.

³¹ AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerlo, P 378, pachtcontracten 28 augustus 1750 en 4 juli 1770 + liste van pachters begin 18e eeuw.

C. HET HOF TE RODE

Zoals eerder vermeld was dit hof de verblijfplaats van de heren van Grimbergen (van Aa-de Glymes), en dit tot het einde van de 15^e eeuw. Uit de archiefstukken blijkt dat heer Jan van Aa heer van Gruythuyse en Grimbergen op het einde van de 14^e eeuw de heerlijkheid Rode gehypotekeerd had met een leenrente van 40 oude grooten ten behoeve van Hendrik van Berchem ³². Op 18 juli 1427 werd Margareta van Beieren door de Amman van Brussel (Pipenpoy) hier afgehaald met 40 ruiters om haar te vergezellen naar het Hellegat (Ruisbroek) waar zijn inscheepte. En in 1429 verbleef de Vrouwe van Grimbergen (Joanna van Bergen) op het kasteel om er te jagen op everzwijnen.

In de registers van de leendenombrementen van het kwartier Brussel staan de opeenvolgende eigenaars opgenomen. We lezen hierin het volgende:

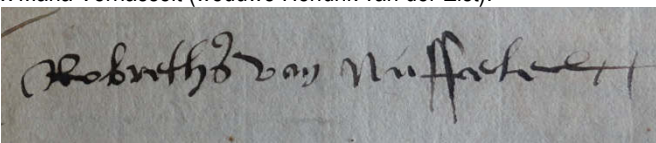
Philips van Glymes bij doode Jouffr Johanne van Bergen sijn moedere houd die heerelycheyt ende goeden van Rode Int lant van Grimbergen gelegen metten hove te Sinte Brixius Rode Inde prochie van meysse gelegen mette waetere bogaerde elshout winnende landen,...

Philips van Glymes op 13 oktober 1469, na het overlijden van zijn vader.

En in het leendenombrement van 1474 ³³ lezen we: "Philips van Glymes, heer van Grimbergen... tot Sinte Brixys Rode een hof metten berchhuysse omwatert den nederhove daer toe behoorende bogaerde daer aen liggende hem metten straten voer tselve hof wesende bezondere toebehoorende van allen civilen ende criminelen saecken hoe wel men heet dat onder de zeven heren hoirde etc...".

Het hof te Rode bleef in het bezit van de familie de Glymes van Bergen (de Berghes).

DE PACTERS VAN HET HOF TE RODE:

1514 ³⁴	Gielys Lauwers (zv. Jan en Maria de Cock)
1529-1537 ³⁵	Roelant van der Elst (zv. Claes) "die in pachte hout thof te Rode groot 31 bunder 2 ½ dachwande lants" x Geertruyde van der Borch. xx Barbara van Lathem.
1538-1550 ³⁶	Jan van der Elst geheeten Lymberch (zv. Jacob en Josyne van der Diepermeren) x Kathelijne van Opstalle
1550 ³⁷	Hendrik van der Elst geheeten Lymberch x Margriete Leemans xx Maria Verhasselt
1571 ³⁸ "Vrouwe Anna Sterck gaf in pachte huer winhof geheeten thof te Rode mette huysse, schuere, stalle ende andere edificien..."	Robbrecht van Nuffel alias van Hamme x Maria Verhasselt (weduwe Hendrik van der Elst).
1580 ³⁹	Idem als voren.

³² AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerloo, M 247.

³³ AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerloo, CA 2399, extract uit het register van leendenombrementen (kwartier Brussel) a° 1474, folio 127 e.v.

³⁴ AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerloo, A 885, rentmeesterrekening Aert van der Linden 1514-1515.

³⁵ AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerloo, H 808 (rekening Aert van der Linden 1530-31) en M 657 (rekening P van der Beke 1537-38).

³⁶ AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerloo, M 658, (rekening van der Beke 1538-39) en M 659 (rekening 1539-40).

³⁷ AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerloo, C 865, rentmeesterrekening van der Stricht 1550-52.

³⁸ AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerloo, CA 146/2, pachtcontract 30 januari 1571.

³⁹ AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerloo, CA 146/2, 1 oktober 1580.

D. sGRAVENMOLEN.

De 's-Gravenmolen is de oudste van de nu nog bestaande molens langs de Maalbeek. De oudste vermelding uit 1220 geeft echter Molenbeek. Pas in de zeventiende eeuw werd de benaming 'Maelbeke' gangbaar. In de volksmond heette een beek met vele molens Maalbeek dit is een variatie van Molenbeek. Een andere betekenis van 'Maal' is grens van een rechtsgebied (een maalschap of ban). Zo was de 's-Gravenmolen oorspronkelijk een banmolen waar de inwoners van het rechtsgebied verplicht waren hun koren te laten malen. In tegenstelling tot de andere molens was deze molen eigendom van de graven van Grimbergen (1400-1875), vandaar 's-Gravenmolen. Ook dit wijst op de oude oorsprong van de molen. Volgens één van de oudste cijsboeken was een zekere Gerard van Balet, eigenaar. Vanaf 1400 worden de graven als eigenaar vermeld. Jan van Aa, heer van Grimbergen, had een dochter Johanna die in het huwelijk trad met Hendrik van Boutersem, beter bekend onder de naam Hendrik van Bergen, omdat hij markgraaf of markies van Bergen-op-Zoom was. Hij was vermaard en zeer welstellend. Als seneschalk van Brabant, of eerste rechtsdienaar van het hertogdom, waagde hij het Jan IV, hertog van Brabant, het hoofd te bieden. In 1401 kwam zijn dochter Johanna in het bezit van het Land van Grimbergen. Zij huwde Jan, heer van Glymes, in

1418. Hun vierde zoon, Filips, erfde Grimbergen. In de tiendeboeken van prelaat A. Spira uit 1559-1560, lezen we: «De heer van Grimbergen heer Ferry van Glymes bij successie van heer Joost van Glymes over heer Roelant van Glymes over heer Jacob van Glymes van een watermuelen met zijn toebehoorten gheheeten 'den Malemuellen' comende met ter eenderzijde teghen 's-Herenstrate alsoe men na(ar) Meys gaet, metter tweeder aen den Dam des voorschreven Heer, metter derde zijde aen den veirvanek van Michiel van de Troncke». De te betalen cijs bedraagt twaalf Leuvense penningen.

Op de Ferrariskaart (1771-1778) langwerpig volume haaks op de beek met ten oosten een dwars dienstgebouw. In de loop van de 18de en 19de eeuw ontwikkelde zich ten oosten van het molen- en woonhuis een erf waar rond dienstgebouwen werden opgetrokken, heden allemaal verdwenen. Circa 1897 werd het molenhuis naar het westen toe uitgebreid. In de zuidelijke zijgevel getuigt hiervan de verspringing in de plint en op oude postkaarten zijn de bouwnaden in het baksteenmetselwerk nog te zien. Circa 1908 werd de molenaarswoning eveneens vergroot en zag het geheel er als volgt uit: een molenhuis van twee traveeën en anderhalve bouwlaag met aansluitend het woonhuis van vier traveeën en één bouwlaag onder doorlopend pannen zadeldak met drie dakkapellen. In 1912 werd het houten rad vervangen door een metalen exemplaar en de drie dakkapellen verwijderd en vervangen door een laadvenster. In 1948 verhoogde men de stal met een halve verdieping. Ongeveer een jaar later vormde men de molen om tot een industriemolen die rechtstreeks maalde voor bakkerijen. Concurrerende bloemmolens reageerden door het handelsfonds af te kopen en de binneninstallatie te vernietigen. Molen- en woonhuis in kern opklappend tot de eerste helft van de 18de eeuw, (naar verluidt voorheen "1745" gedateerd) maar zeer sterk verbouwd in de jaren 1970. Dubbelhuis van acht traveeën en anderhalve bouwlaag onder licht geknikt overkragend pannen zadeldak op houten modillons. Verankerde, grotendeels vernieuwde, bakstenen gevel op natuurstenen plint met vernieuwde rechthoekige vensteropeningen. Deels gerecupereerde 18de-eeuwse steekboogdeur met kwartholle neg- en hoekblokken ingeschreven in een rechthoekige omlijsting met sluitsteen en druiplijst. Laadvenster met ijzeren hijsbalk onder ver overkragend zadeldak. Behoud van de opkamer in de noordoostelijke hoek.

DE MOLENAARS VAN sGRAVENMOLEN.

8 februari 1482 ⁴⁰	Jan van den Hoete (Houte) sone Henricx.
St Jansmisse 1539 ⁴⁰ - 1550 ⁴¹	Peeter Calloens. "van Peeteren Caloens die de watermuelen te grimberghen In hueringhen houdt eenen termijn van zesse jaeren" ⁶⁰ .
24 juni 1551 ⁴⁰	Jan van den Houte
15 juni 1557 ⁴⁰	idem als voren
20 juni 1559 ⁴⁰	Daneel Verspecht [van der Spect] (zv. Jan) x Margriete Buelens (dv. Hendrik en Margriete de Roover). xx Martijne van Migrode (dv. Gielys).
St Jansmisse 1579 ⁴⁰	Sebastiaen Verbesselt.

⁴⁰ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, CA 146/2.

⁴¹ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, C 865, rentmeesterrekening 1550-51.

1619 ⁴²	Jan van Kersbeke (zv. Christoffel en Cathelijne de Raet).
1633 ⁴³	Christoffel de Vinck (zv. Philips en Cathelijne van der Elst).
1646-1657 ⁴⁴	Steven de Vinck (zv. Lieven en Maria Aelbrechts) Woonde sedert 1633 bij zijn oom op sGravenmolen. x Antonia van Beneden (dv. Gelden en Elisabeth van Campenhout).
1696-1711 ⁴⁵	Peeter de Vinck (zv. Steven en Antonia van Beneden), "molitor principis" (cit 1711). x (Hamme 1675) Anna van de Velde (dv Geeraert en Joanna van Kesbeeck) xx (Asse 1700) Catharina van den Wijngaert (dv Jan en Joanna de Greef).
1711-1723 ⁴⁶	Nicolaes Vercammen. x Catharina van den Wijngaert, weduwe Peeter de Vinck.
1723-1734 ⁴⁷	Jan Speltiens. x (Huldenberg 1710) Catharina de Smet.
1734-1743 ⁴⁸	Merten de Vinck (zv. Peeter en Anna van de Velde) x (Grimbergen 1719) Josina Govaerts xx (Nieuwenrode 1728) Catharina Haverhals
1743-1785 ⁴⁹	Peeter Vercammen x (Grimbergen 1743) Catharina Haverhals, weduwe Merten de Vinck.
1796 ⁵⁰	Nicolaes de Muylder (zv. Andries en Maria Anna de Greef) x (Grimbergen 1794) Angelina Steppé (dv. Josephus en Elisabeth de Borger).
1842	Jan Bte Van der Borcht (zv. Judocus en Carolina de Muylder) x (Grimbergen 1843) Carolina de Muylder (dv. Nicolaes en Angelina Steppé)
1875	Jan De Cree (zv. Guilielm en Maria Anna de Muylder) x (Grimbergen 1858) Anna Maria Van de Velde † 1911.
	In 1911 werd hij opgevolgd door Lodewijk Thomas die voor de molen zeventienduizend driehonderd frank betaalde. Voorheen huurde hij de Amelgemolen te Wemmel. Lodewijk Thomas verbouwde de 's-Gravenmolen in 1912 en het houten rad werd door een metalen vervangen. Zijn zoon Frans huwde de dochter van Hendrik van Deuren, molenaar van de Liermolen. In 1927 kwam Frans in de molen door een ongeluk om het leven. Zijn weduwe Maria van Deuren dreef de zaak verder tot 1949, jaar waarin ze overleed. Haar zoon Louis Thomas nam toen de zaak in handen en maakte er een industriemolen van. Hij maalde nu rechtstreeks voor de bakkerijen. De bekende bloemmolens namen dit niet en schakelden de 's-Gravenmolen uit door het handelsfonds van de molen af te kopen en de binneninstallatie ervan te vernietigen. Louis Thomas week uit naar Ganshoren waar hij bakker werd. Na het overlijden van haar man verkocht de weduwe Thomas in 1969 de gebouwen aan Claude R.M.C.L. Rouvroy (x Delplanque Annick W. E.M.J), die de molen grondig verbouwde.

⁴² AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, A980, 20 maart 1619.

⁴³ Bibliotheek Strombeek, parochieregister Grimbergen, Catalogus incolarum parochiae Grimbergensis, door pastoor Ferry van Campenhout a° 1633.

⁴⁴ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, A 980, pachtcontract 30 juni 1651.

⁴⁵ RA Leuven, schepengriffie Grimbergen, 9934 en 10733, Kaartboek door J. van Acoleyen a° 1696, kaartblad 17.

⁴⁶ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, P 378, pachtcontract vanaf kerstmis 1716 (Notaris A. van Goethem, 4 april 1716).

⁴⁷ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, P 378, pachtcontract vanaf kerstmis 1716 (Notaris A. van Goethem, 4 april 1716).

⁴⁸ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, P 378, pachtcontract vanaf kerstmis 1716 (Notaris A. van Goethem, 4 april 1716).

⁴⁹ AR Brussel, familiearchief de Merode- Westerloo, P 378, pachtcontract vanaf kerstmis 1716 (Notaris A. van Goethem, 4 april 1716).

⁵⁰ Bevolkingstelling Grimbergen a° 1796.